

Jarosław Janowicz, Piotr Miśkowicz

ICH SERCA BIJĄ NA CHWAŁĘ PANA
KOŚCIELNE DZWONY DEKANATU MORĄSKIEGO

W kulturze europejskiej i tradycji chrześcijańskiej dzwony zakorzenione są bardzo głęboko. Kościelne dzwony to wyjątkowe instrumenty muzyczne, ale również wytwory rzemiosła artystycznego i cenne źródło informacji historycznych. Autorzy artykułu, kierując się zainteresowaniami historycznymi i lokalnym patriotyzmem, dokonują przeglądu i kolekcji wszystkich dzwonów kościelnych rozbrzmiewających w świątyniach dekanatu morąskiego w diecezji elbląskiej. Skatalogowane instrumenty zostały zmierzone, zważone, określono materiał, z którego powstały, oraz dźwięk, jaki wydają w momencie bicia. Wszystkie inskrypcje w obcych językach zostały przetłumaczone na język polski. Sporządzono również dokumentację fotograficzną.

Pierwsze wzmianki o używaniu kościelnych dzwonów pochodzą z VI wieku z terenu Irlandii i Galii. Dzwonami oznajmiano rozpoczęcie i zakończenie ćwiczeń duchowych w klasztorach, jak również zapraszano wiernych na Mszę Świętą. Najstarsze dzwony były stosunkowo małe, odlewane lub sporządzane z płyt metalowych połączonych nitami. Od czasów panowania Karola Wielkiego (VIII/IX wiek) co najmniej jeden dzwon należał do zwyczajnego wyposażenia każdego kościoła i kaplicy. W tym też czasie upowszechnił się zwyczaj budowania wież, zwanych dzwonnicami, by głos dzwonów mógł się rozlegać swobodnie i daleko. Od wieku XIV odlewano je w coraz większych formach, przez co osiągnęły znaczną wagę i rozmiary oraz głęboki i uroczysty dźwięk[1].

1 K. Przegiętka, *Dzwon jako element dziedzictwa kulturowego i tradycji*, [w:] *Dzwon w chrześcijańskiej Europie = Die Glocke im christlichen Europa = The bell in Christian Europe*, red. G. Guźlak, Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, 2017, s. 235–281.

Od momentu gdy dzwony zadomowiły się w tradycji Kościoła i w służbie liturgii, zaczęto stosować obrzęd ich poświęcenia. W tradycji średniowiecznej obrzęd ten składał się z trzech części. Najpierw dzwon obmywano wodą święconą, następnie siedmiokrotne namaszczano od strony zewnętrznej olejem chorych i czterokrotnie od strony wewnętrznej olejem krzyżma. Wreszcie następowało okadzenie wnętrza. W nowszych czasach dodano jeszcze w rycie poświęcenia dzwonu nadanie mu imienia, dlatego lud nazywał ten obrzęd „chrztem" dzwonu[2].

Dzwony traktowano jako „żywe" istoty, które rodziły się w trudzie artystów ludwisarzy. Dla wiernych były to rzeczy uduchowione, które swym głosem towarzyszyły ludowi od kolebki aż po grób[3].

Jednocześnie dzwony to zabytki rzemiosła artystycznego i źródło informacji historycznych[4]. Należy pamiętać również, że każdy dzwon jest instrumentem muzycznym, zaś dzwon wieżowy instrumentem wyjątkowym, gdyż jego naturalny głos rozlega się w otwartej przestrzeni. Dalekosiężny i uroczysty głos dzwonu wybrzmiewający z wieży kościelnej ma swoją głęboką wymowę. Bardzo często porównywano go do kaznodziei głoszącego Ewangelię. Dostojny, uduchowiony dźwięk kieruje uwagę słuchaczy ku świątyni. Przypomina o modlitwie i głoszonych tam prawdach wiary. Ożywia życie religijne i budzi uśpione sumienia. Można więc powiedzieć, że dźwięk dzwonu jest epifanią Boga, głoszeniem Jego obecności. Na ten głos wierni wciąż gromadzą się na Mszy Świętej, a pozostającym w domu ułatwia duchową łączność z Najświętszą Ofiarą. W wielu kościołach dzwon nadal ogłasza wielkie święta w roku liturgicznym, oznajmia ważne wydarzenia, nawołuje do modlitwy za zmarłych. Mówi o związku religii z życiem, modlitwy z pracą, czasu z wiecznością.

W dziesięciu parafiach rzymskokatolickich dekanatu morąskiego funkcjonuje 19 obiektów sakralnych, w których sprawowany jest kult liturgiczny. W wyposażeniu 14 z nich odnajdziemy dzwony kościelne. Artykuł dodatkowo uwzględnia również dzwony kościoła parafii greckokatolickiej w Morągu.

Dzięki zastosowanym nowoczesnym technikom pomiarowym wszystkie dzwony zbadano, określając rodzaj materiału, z którego zostały wyprodukowane, wielkość, wagę oraz ton dźwięku, jaki wydają w momencie bicia.

W parafii **Przemienienia Pańskiego w Chojniku** odnajdziemy dwa kościoły, a w nich cztery historyczne dzwony rozbrzmiewające na całą okolicę. W wieży

2 T. Sinka, *Dzwony w liturgii*, Ruch Biblijny i Liturgiczny, 51(2) 1998, s. 115–121.
3 S. Piątek, *Dzwony w liturgii Kościoła*, Ruch Biblijny i Liturgiczny, 21(4–5) 1968, s. 311–315.
4 G. Guźlak, *Dzwony. Ich funkcje kulturowe w literaturze i obyczajach XIX i XX wieku*, Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, 2011, s. 10–14.

1. Chojnik, kościół parafialny Przemienienia Pańskiego. Fot. Piotr Miśkowicz.

kościoła parafialnego Przemienienia Pańskiego w Chojniku, zbudowanego w pierwszej połowie XVIII wieku, zawieszone są trzy dzwony. Najmniejszy z nich mierzy 46 cm i jest bardzo prosty w swojej formie. Na szyi dzwonu umieszczono krótki napis: *WELTKRIEG 1914–1919* [wojna światowa 1914–1919]. Zdziwienie może budzić rozpiętość czasowa w odniesieniu do pierwszej wojny, o której mówi dzwon. Wiedzę powszechną stanowi fakt zakończenia tak zwanej Wielkiej Wojny 11 listopada 1918 roku podpisaniem rozejmu Niemiec z państwami Ententy, co odbyło się w wagonie kolejowym w Compiègne. Należy domniemywać, że fundatorzy dzwonu uznali wydarzenia rewolucyjne w Niemczech w 1918 i 1919 roku (bunt marynarzy w Kilonii, Hamburgu, Bremie i Lubece, rewolucja listopadowa, powstanie Spartakusa, Bawarska Republika Rad) za ciąg dalszy działań militarnych prowadzonych w ramach pierwszej wojny światowej. Stąd rok 1919 jako zamknięcie czasowe owej Weltkrieg. Dzwon obecnie nie jest używany, jego serce zdjęto i spoczywa obok dzwonu.

Dwa pozostałe dzwony znajdujące się w wieży chojnickiego kościoła wykonane zostały jako zespół. Są to dzwony o skromnej formie epigraficznej, zawierające jedynie krótkie inskrypcje w górnej części dzwonu (szyi). Pierwszy – większy, mierzący 95 cm średnicy przedstawia tekst: ** 1923 * WIR OPFERTEN EUCH IN EISERNER ZEIT* [poświęciliśmy was w czasie żelaznym]. Ów „żelazny czas" należałoby interpretować jako metaforę zakończonej wojny i pierwsze powojenne lata naznaczone biedą, zniszczeniami, trudnymi warunkami życia ludności, wymagającymi wielu wyrzeczeń i hartu ducha. Drugi dzwon

– mniejszy, o średnicy 80 cm prezentuje epigraf: ** 1923 * IHR EISERNEN RUFT UNS ZUR SELIGKEIT* [Wy, żelaźni (czyli dzwony) wzywacie nas do wiecznej szczęśliwości (zbawienia)]. Obydwa dzwony kołysane są w tradycyjny sposób – linami zwisającymi aż do przedsionka świątyni. Wszystkie trzy dzwony z kościoła w Chojniku wykonano z żeliwa.

2. Chojnik, wieża kościoła parafialnego Przemienienia Pańskiego. Dzwon o średnicy 46 cm. Fot. Piotr Miśkowicz.

3. Chojnik, wieża kościoła parafialnego Przemienienia Pańskiego. Zespół dwóch dzwonów o średnicach 95 cm i 80 cm. Fot. Piotr Miśkowicz.

Na szczególną uwagę zasługuje dzwon umieszczony w sygnaturce – małej wieżyczce w **kościele filialnym Najświętszego Serca Pana Jezusa w Sambrodzie**. To instrument z najobszerniejszym w dekanacie epigrafem w języku łacińskim. Mierzy 64 cm średnicy, wykonano go ze spiżu w roku 1733. Inskrypcja umieszczona na dzwonie zajmuje 2/3 powierzchni płaszcza. Znajdziemy tu również grafikę przedstawiającą dwa anioły trzymające herb rodu zu Dohna. Szyję i wieniec dzwonu ozdabiają motywy floralne. Tuż przy dolnej krawędzi płaszcza dzwonu widoczny jest uszczerbek, najprawdopodobniej rykoszet po pocisku. Bogata inskrypcja zawarta jest w słowach:

*IN HONOREM ET GLORIAM S.S.TRINITATIS ET ORNAMENTUM TEMPLI REFORMATI IN USUM UTRIGZ EVANGELIA RELIGIONI ADDICTORUM EX GRATIA ET PRIVILEGIO DIVI REGIS PRUSSIAE FRIDRICI MI RESTAURATI . A. SERNISSIMO POTENTISSIMO [GZ] FILIO REGE FRIDERICO WILHELMO DENUO CONFIRMATI QUOD CUM ANTE BELLORUM DEVASTATIONES FREYENWALDAE NUNC SAMROTHI EST. AD RITE CONVOCANDUM COETUM CURA BENEVOLA FRATRIS GERMANI DILECTISS ILLUSTRISS ET GENEROSISS CAROLI AUGUSTI .S.R.I.B. ET C. IN DOHNA D. IN WARTENBERG ETZ. HANCCE CAMPANAM ANTE QUATVOR ANNOS BONIS AVITIS SAMROTHENSIBUS ACQIUIT[IS] CONFICI CURAVIT ET DONAVIT FRIDRICUS LUDOWICUS S.R.I.B. ET C. IN DOHNA D. IN WARTENBERG ETZ. HOLMIAE PRIDE CALEND IULII ANNO POST RESTAURATAM PER CHRISTVM SALUTEM. MDCCXXXIII. * LABOREM PRAESTITIT ER. NÄSMAN.*

[Na cześć i chwałę Przenajświętszej Trójcy i ozdobę świątyni odnowionej na użytek ludzi oddanych zarówno Ewangelii jak i religii, dzięki przychylności i przywilejowi z łaski Bożej króla pruskiego Fryderyka odbudowanej. Za najdostojniejszego, najwielmożniejszego syna, króla Fryderyka Wilhelma, ponownie wzmocnionej tym, że to, co przed wojennymi zniszczeniami należało do Leśnicy, teraz jest Sambrodzkie dla zwoływania gromadzących się na obrzędach religijnych z życzliwej troski germańskiego, kochanego, sławnego i hojnego brata Karola Augusta Świętego Imperium Rzymskiego Burgrabiego Cesarstwa zu Dohna-Wartenberg etc. O wykonanie tego dzwonu przed 40 laty za pomocą dóbr rodowych zatroszczył się i w posiadanie Sambrodzianom darował Fryderyk Ludwik Świętego Imperium Rzymskiego Burgrabia Cesarstwa zu Dohna-Wartenberg. Sztokholm, 30 czerwca roku 1733, po odnowieniu przez Chrystusa zbawienia. Za wykonanie odpowiedzialność ponosi Er. Näsman].

W tej długiej inskrypcji zawarto wiele informacji wymagających wyjaśnienia. Kościół w Sambrodzie jest lewym skrzydłem nieistniejącego dziś pałacu rodu zu Dohna postawionego w pierwszej połowie XVIII wieku (1739–1741) przez Fryderyka Ludwika wspomnianego w inskrypcji. Budowy pałacu jednak nie dokończono. Fragment prawego skrzydła pałacu jest dziś przeznaczony na prywatne mieszkania. Główne gałęzie rodu zu Dohna w Prusach związane są ze Słobitami (Dohna-Schlobitten) oraz z Gładyszami (Dohna-Schlodien). Pojawiająca się na inskrypcji nazwa rodu Dohna-Wartenberg to boczna gałąź rodu Dohnów zapoczątkowana zakupem pod koniec XVI wieku przez Abrahama von Dohna wolnego państwa stanowego ze stolicą w Sycowie (niem. Wartenberg), wydzielonego z dawnego Księstwa Oleśnickiego na Dolnym Śląsku. Przez ponad 100 lat ta gałąź rodu była właścicielem ziem Sycowa. Po

4. Sambród, kościół Najświętszego Serca Pana Jezusa. Fot. Piotr Miśkowicz.

5–6. Sambród, kościół Najświętszego Serca Pana Jezusa. Dzwon o średnicy 64 cm z obszernym epigrafem w języku łacińskim. Fot. Piotr Miśkowicz.

7. Sambród, kościół Najświętszego Serca Pana Jezusa. Dwa anioły trzymające herb rodu zu Dohna. Fot. Piotr Miśkowicz.

bezpotomnej śmierci Karola Hannibala II dobra te przeszły w 1711 roku w ręce Aleksandra von Dohna-Schlobitten, a później w 1734 roku jego syn Albrecht Christoph von Dohna-Schlobitten sprzedał cały majątek sycowski, z którego zasoby posłużyły do budowy pałacu w Sambrodzie. Stąd w inskrypcji dzwonu widzimy imiona i nazwiska członków rodu Dohna z dopiskiem rodzinnej gałęzi Wartenberg.

W inskrypcji pojawia się łaciński termin 'Freyenwaldae', odnoszący się do pobliskiej Leśnicy (niem. Freiwalde). Z kontekstu możemy wywnioskować, że coś związanego ze świątynią najpierw należało do Leśnicy, a teraz jest własnością Sambrodu. Leśnica jest miejscowością założoną w czasach krzyżackich, lokowaną na prawie chełmińskim. Akt lokacyjny z początku XIV wieku wyznaczył 4 włóki wolne (odpowiednik 72 hektarów) na utrzymanie kościoła. Ostatecznie kościoła tam nigdy nie zbudowano. Stąd możemy wnioskować, że chodzi o dochody kościelne, które prawo fundacyjne przydzielało najpierw Leśnicy, a teraz – po zaadaptowaniu lewego skrzydła pałacu w Sambrodzie na zbór protestancki – jest *Sambrodzkie*.

Ciekawostką może wydawać się również autor oraz miejsce odlewu dzwonu. Otóż pochodzi on z ludwisarni Erika Näsmana, który początkowo swoją pracownię miał w Jönköping, lecz w latach 20. XVIII wieku przeniósł się do Sztokholmu. Była to wówczas znana szwedzka ludwisarnia, odlano tam dzwony między innymi do katedry w Göteborgu czy katedry w Skarze. Nie dziwi miejsce zamówienia dzwonu, gdyż członkowie rodu Dohna mieli liczne koneksje w Szwecji, sięgające aż po dwór królewski.

W parafii Chrystusa Króla w Jarnołtowie wierni mają do dyspozycji trzy obiekty sakralne: kościół parafialny Chrystusa Króla zbudowany w latach 1329–1350 oraz dwie współczesne kaplice. Ponieważ ów gotycki kościół zyskał układ halowy w formie bezwieżowej, dzwony zawieszono w wolno stojącej drewnianej dzwonnicy, która na początku XX wieku uległa destrukcji. Zdecydowano wówczas o budowie nowej murowanej dzwonnicy. W roku 1926 wzniesiono ją w stylu neogotyckim, jest ona jednocześnie bramą wejściową na teren gotyckiego kościoła, unikatową w tej części Warmii i Mazur. Znajdują się w niej dwa żeliwne dzwony, ufundowane w miejsce wcześniejszego dzwonu z 1585 roku, zdemontowanego w 1914 roku z drewnianej wówczas dzwonnicy i zawłaszczonego na potrzeby militarne pierwszej wojny światowej. Dzwon mniejszy o średnicy 67 cm ma napis: *EHRE SEI GOTT IN DER HÖHE * LUK.2.14 * 1926* [Chwała Bogu na wysokości * Łk 2,14 * 1926]. To słowa hymnu uwielbienia Boga, którym aniołowie zwiastowali pasterzom narodziny Zbawiciela. Hymn ten śpiewany jest podczas każdej niedzielnej Eucharystii („Chwała na wysokości Bogu…", tak zwana Gloria).

8. Jarnołtowo, kościół parafialny Chrystusa Króla. Fot. Jarosław Janowicz.

9. Jarnołtowo, nowa murowana dzwonnica będąca jednocześnie bramą wejściową na teren gotyckiego kościoła, unikatowa w tej części Warmii i Mazur. Znajdują się w niej dwa żeliwne dzwony o średnicach 67 cm i 84 cm. Fot. Jarosław Janowicz.

10. Jarnołtowo, murowana dzwonnica przy kościele parafialnym. Chrystusa Króla. Żeliwny dzwon o średnicy 84 cm. Fot. Jarosław Janowicz.

11. Jarnołtowo, murowana dzwonnica przy kościele parafialnym. Chrystusa Króla. Żeliwny dzwon o średnicy 67 cm. Fot. Jarosław Janowicz.

Większy dzwon, odlany również w roku 1926, mierzy 84 cm średnicy, umieszczony na nim napis zaczerpnięto z Listu świętego Pawła Apostoła do Rzymian: *SEID FROEHLICH IN HOFFNUNG, GEDULDIG IN TRÜBSAL, HALTET AN AM GEBET * ROM.12.12 * 1926* [Weselcie się nadzieją, w ucisku bądźcie cierpliwi, w modlitwie wytrwali * Rz 12,12 * 1926]. Na czaszy dzwonu widnieje także inskrypcja upamiętniająca poległych w czasie pierwszej wojny światowej: *ZUM GEDÄCHTNIS UNSERER GEFALLENER † 1914–1918* [Ku pamięci naszych poległych † 1914––1918].

Obydwa dzwony cechuje bogata ornamentyka w górnej części płaszcza w postaci trzech rzędów: pierwszy od góry z motywem liścia, środkowy w czteroramienne gwiazdy i ostatni w formie plecionki tworzącej gotyckie łuki zakończone liściem. Niestety nie umieszczono na nich inskrypcji pozwalających ustalić ludwisarnię, w której dzwony wykonano. Do lat 80. XX wieku dzwony poruszano za pomocą lin zwisających z dzwonnicy przez otwory w stropie. Obecnie napędzają je silniki elektryczne.

Parafia Matki Boskiej Szkaplerznej w Kalniku jest posiadaczką czterech dzwonów kościelnych. Trzy z nich wiszą w drewnianej dzwonnicy przy kościele parafialnym Matki Boskiej Szkaplerznej w Kalniku, zbudowanym w latach 1730–1738. Największy z dzwonów ma średnicę 68 cm, a na jego czaszy widnieje tylko data wykonania: *1918*. Sporządzono go z żeliwa i mocno widać na nim upływ czasu w postaci zaawansowanej korozji.

12. Kalnik, kościół Matki Boskiej Szkaplerznej i drewniana dzwonnica. Fot. Piotr Miśkowicz.

Drugi co do wielkości (65 cm średnicy) dzwon w Kalniku ma największą wartość historyczną. Data jego powstania sięga roku 1786. Dzwon ten początkowo wisiał w wieży kościoła w Kwitajnach, jednakże w latach 50. XX wieku przeniesiono go do Kalnika. Na jego czaszy umieszczono bogatą ornamentykę i epigrafikę.

13. Kalnik, kościół Matki Boskiej Szkaplerznej, wnętrze drewnianej dzwonnicy przy kościele. Trzy dzwony o średnicach: 68 cm, 65 cm i 43 cm. Fot. Piotr Miśkowicz.

14. Kalnik, kościół Matki Boskiej Szkaplerznej, wnętrze drewnianej dzwonnicy przy kościele, dzwon o średnicy 43 cm. Fot. Piotr Miśkowicz.

15. Kalnik, kościół Matki Boskiej Szkaplerznej, wnętrze drewnianej dzwonnicy przy kościele, dzwon o średnicy 65 cm. Fot. Piotr Miśkowicz.

16. Kalnik, kościół Matki Boskiej Szkaplerznej, wnętrze drewnianej dzwonnicy przy kościele, dzwon o średnicy 68 cm. Fot. Piotr Miśkowicz.

Odnajdziemy tu herb rodu Dönhoffów, imię dzwonu: *PHILIP OTTO VON DOENHOFF*, oraz napis: *REICHSGRAFF, ANNO 1786* [tytuł hrabiego cesarstwa, rok 1786]. Tylna część czaszy zawiera długą inskrypcję:

MENSCH LASS DIR IN GESUNDEN TAGEN DEIN GRAB OFT GEDANCKEN BAUN UND DEIN GEIST BEY DES LEBENS PLAGEN AUF GOTT UND AUF DIE ZUKUNFT SCHAUN DAMIT BEYM LEZTEN GLOCKEN SCHLAG DAS BESTE THELIL DIR WERDEN MAG.

[W zdrowe dni, człowieku, często buduj swój grób myślami, a twój duch za życia niechaj dręczy Boga i spogląda w przyszłość, aby to, co najlepsze, mogło przyjść do ciebie, gdy uderzy ostatni dzwon].

Na szyi dzwonu widnieje również napis: *MICH GOSS CHRISTIAN AUGUST COPINUS IN KOENIGSBERG * GOTT ALLEIN DIE EHRE* [Odlał mnie Christian August Copinus w Królewcu * Jedynemu Bogu chwała].

Dzwon trzeci jest najmniejszy, mierzy 43 cm średnicy. W swej formie jest bardzo prosty i zawiera dobrze widoczne inskrypcje: *ANNO 1891* [Rok 1891] oraz *GEGOSSEN VON JEAN COLLIER IN DANZIG* [Odlany przez Jana Colliera w Gdańsku].

Warto w tym miejscu nadmienić, że na podstawie zapisów w kronice kalnickiej, w oparciu o źródła niemieckie, kościół w Kalniku w momencie budowy został wyposażony w sygnaturkę umiejscowioną na środku dachu. Umieszczono w niej dzwon, który kołysaniem tak bardzo nadwyrężył konstrukcję wieżyczki, że niedługo po wybudowaniu rozpadła się. Wówczas zdecydowano o budowie wolno stojącej drewnianej dzwonnicy obok kościoła, do której przeniesiono dzwon. Pozostałości świadczące o dawnym istnieniu sygnaturki na dachu kościoła w Kalniku można zaobserwować do dziś: wycięte belki, przygotowane zamki oraz iglica z umieszczoną chorągiewką szczytową z 1730 roku spoczywająca na strychu świątyni. Po dokonaniu tego odkrycia myśl o odbudowaniu sygnaturki wieńczącej prosty dach kościoła w Kalniku nie daje proboszczowi spokoju. Znając jego determinację, z pewnością w najbliższych latach świątynia ta doczeka się przywrócenia pierwotnego wyglądu dachu.

Kościół Chrystusa Króla w Kwitajnach, zbudowany w latach 1714–1719, który jest świątynią filialną kalnickiej parafii, mieści w swojej wieży dzwon – bliźniaczy w stosunku do najstarszego dzwonu w Kalniku, choć rozmiarowo większy, mierzący 78 cm średnicy. Jak wspomniano wcześniej, obydwa dzwony początkowo wisiały w tym kościele, który był świątynią przypałacową rodziny

17. Kwitajny, kościół Chrystusa Króla, świątynia filialna parafii w Kalniku.
Fot. Piotr Miśkowicz.

18. Kwitajny, wieża kościoła Chrystusa Króla. Dzwon o średnicy 78 cm. Fot. Piotr Miśkowicz.

Dönhoffów. Dzwon z Kwitajn również nazwany jest *PHILIP OTTO VON DOENHOFF*, zawiera wizerunek herbu rodowego właścicieli oraz napis: *REICHSGRAFF ANNO 1786*. Szyję dzwonu ozdobiono taką samą inskrypcją:

> *MICH GOSS CHRISTIAN AUGUST COPINUS IN KOENIGSBERG * GOTT ALLEIN DIE EHRE. Tył dzwonu zawiera nieco inne motto: TRIT IM GEIST ZUM GRAB OFT HIN SIEHE DEIN GEBEN VERSENKEN SPRICH HERR DAS ICH ERDE BIN LEHRE DU MICH SELBST BEDENKEN DAS MIT IEDEN GLOCKEN SCHLAG ICH NOCH WEISER WERDEN MAG*
>
> [Podchodź często w duchu do grobu, spójrz, twoje czyny pogrążają się, powiedz Panu, że jestem prochem, naucz mnie refleksji nad sobą, abym w każdym uderzeniu dzwonu stawał się jeszcze mądrzejszy].

Ornamentyka kwiatowa dopełnia całości piękna tego dzwonu.

Parafia Podwyższenia Krzyża Świętego w Małdytach posiada trzy dzwony zlokalizowane w wolno stojących dzwonnicach przy każdej z dwóch świątyń. W Małdytach, przy nowy kościele parafialnym Podwyższenia Krzyża Świętego, rozbrzmiewa żeliwny dzwon o imieniu MARTIN LUTHER. Mierzy 101 cm średnicy. Fundator nie umieścił na nim roku odlania, materiał, z którego został wykonany, pozwala jednak datować pochodzenie dzwonu na początek XX wieku. Inskrypcja wokół czaszy dzwonu zawiera tytuł chorału Marcina Lutra, będącego muzycznym symbolem Reformacji: *EIN FESTE BURG IST UNSER GOTT* [Warownym grodem jest nasz Bóg]. Jan Sebastian Bach oparł na tej właśnie pieśni kantatę pod analogicznym tytułem (BWV 80). Tę piękną melodię wykorzystywali również inni kompozytorzy: Georg Friedrich Händel, Felix Mendelssohn-

19. Małdyty, kościół Podwyższenia Krzyża Świętego. Fot. Piotr Miśkowicz.

20. Małdyty, dzwonnica o konstrukcji drewnianej, stojąca przy kościele Podwyższenia Krzyża Świętego. Fot. Piotr Miśkowicz.

21. Małdyty, dzwon MARTIN LUTHER o średnicy 101 cm wiszący w dzwonnicy przy kościele Podwyższenia Krzyża Świętego. Fot. Piotr Miśkowicz.

-Bartholdy (w V Symfonii „Reformacyjnej"), Giacomo Meyerbeer (w operze „Hugenoci") i Max Reger. Dzwon – pozyskany z kościoła Świętej Anny w Sztumie – zawiesił przy nowo wybudowanym małdyckim kościele w 1990 roku ks. proboszcz Władysław Wesołowski. Przejęty dzwon był uszkodzony – nie posiadał serca. Zostało ono dodatkowo wyprodukowane i scalone z korpusem, a dzwon odnowiono i w ochronie przed korozją pomalowano srebrną farbą.

Kościół filialny Świętych Piotra i Pawła w Zajezierzu, zbudowany w latach 1853–1886 dysponuje dwoma dzwonami. Pierwszy – większy, żeliwny, odlany w 1922 roku w słynnej niemieckiej ludwisarni w Apoldzie (Turyngia) – mierzy 84 cm średnicy i poruszany jest siłą ludzkich mięśni. Z jednej strony dzwonu umieszczono logo firmy z datą wykonania: *1922 * ULRICH&WEULE * APOLDA-BOCKENEM*. Druga strona dzwonu zawiera inskrypcję: *ALLEIN GOTT IN DER HOEH SEI EHR* [Jedynemu Bogu niech będzie chwała na wysokości]. Jest to

22. Zajezierze, kościół Świętych Piotra i Pawła. Fot. Piotr Miśkowicz.

23. Zajezierze, dzwonnica o szkielecie ze stalowych kątowników, stojąca przy kościele Świętych Piotra i Pawła, z dwoma dzwonami. Fot. Piotr Miśkowicz.

24. Zajezierze, dzwon o średnicy 84 cm, wiszący w dzwonnicy przy kościele Świętych Piotra i Pawła. Fot. Piotr Miśkowicz.

25. Zajezierze, dzwon o średnicy 25 cm, wiszący w dzwonnicy przy kościele Świętych Piotra i Pawła. Fot. Piotr Miśkowicz.

tytuł wczesnego hymnu luterańskiego z 1523 roku, którego tekst i melodia są przypisywane Mikołajowi Decjuszowi. W zamierzeniu miał to być odpowiednik łacińskiej „Glorii" w liturgii mszalnej. Drugi – malutki dzwon spiżowy, mierzący 25 cm średnicy, bez żadnych inskrypcji ani zdobień – wisi bezczynnie, nie zaopatrzono go w linę rozruchową. Wszystkie dzwony w parafii Małdyty kołysane są siłą ludzkich mięśni. Dzwonnica w Małdytach wykonana jest jako konstrukcja drewniana, dzwonnica w Zajezierzu ma szkielet wykonany ze stalowych kątowników.

W parafii błogosławionego Michała Kozala w Morągu nie ma dzwonów we współczesnym kościele parafialnym, gdyż jego konstrukcja od początku została zaplanowana do montażu dzwonów elektronicznych. Znajdziemy natomiast mały dzwon w **kaplicy dojazdowej Świętego Wojciecha w Łącznie**. W sygnaturce, tuż nad głównym wejściem do kaplicy, wisi spiżowy dzwon o średnicy za-

26. Łączno, kaplica Świętego Wojciecha. Fot. Piotr Miśkowicz.

27. Łączno, kaplica Świętego Wojciecha. Dzwon o średnicy 26 cm. Fot. Piotr Miśkowicz.

ledwie 26 cm, w swoim brzemieniu wydający dźwięk cis. Oprócz wypukłych rantów wydzielających szyję dzwonu i linię paciorka nie widnieją na nim żadne inskrypcje. Ciekawostką są dwie dziury w górnej części dzwonu, przeszywające go na wylot – najprawdopodobniej pozostałość po przestrzeleniu pociskami. Według przekazu księdza proboszcza, budowniczego kaplicy w Łącznie, dzwon pozyskano na początku lat 90. XX wieku z jednego z prywatnych gospodarstw rolnych w Łącznie, gdzie wisiał przy budynkach gospodarskich i z pewnością jest spadkiem po przedwojennych mieszkańcach wioski.

Parafia świętego Józefa w Morągu posiada najstarszy kościół w mieście. Majestatyczna dzwonnica posadowiona w północno-wschodnim narożniku **świątyni Świętych Piotra i Pawła**, zbudowanej w latach 1305–1312, skrywa cztery dzwony. Największy z nich jest jednocześnie najstarszym – pochodzi z 1707 roku. To dzwon spiżowy, na którym umieszczono inskrypcję pisaną minuskułą neogotycką, w dwóch rzędach okalającą szyję instrumentu. Tekst brzmi:

> *EGO CAMPANA NOMINAM DENUNTIO: LAUDO DEUM VERUM, PLEBEM VOCO, CONGREGO CLERUM, DEFUNCTOS PLORO, BELIEL FUGO FESTA DECORO. ANNO DOMINI 1707.*
>
> [Ja dzwon oznajmiam: wielbię Boga prawdziwego, lud zwołuję, gromadzę duchownych, zmarłych opłakuję, demony odpędzam, uroczystości uświetniam. Roku Pańskiego 1707].

Ten spiżowy dzwon ma średnicę 116 cm, co czyni go drugim co do wielkości dzwonem dekanatu. Poza wspomnianą inskrypcją na jego płaszczu nie odnajdziemy żadnych ornamentów.

28. Morąg, kościół Świętych Piotra i Pawła. Fot. Piotr Miśkowicz.

29. Morąg, kościół Świętych Piotra i Pawła. Cztery dzwony wiszące w obrębie drewnianej konstrukcji wieży. Fot. Piotr Miśkowicz.

Dwa kolejne dzwony wiszące w obrębie drewnianej konstrukcji wieży morąskiej fary to zespół spiżowy ufundowany w 1961 roku. Większy z dzwonów zawieszony jest na środkowym stanowisku dzwonnicy i poświęcono go Matce Bożej. Znajdziemy na jego płaszczu wizerunek Matki Boskiej Częstochowskiej z podpisem: *IMIĘ MOJE MARYJA. BŁOGOSŁAW NAM, BOGARODZICO, NA NOWE TYSIĄCLECIE*. Z tyłu dzwonu, w środkowej części płaszcza, widnieje napis: *UFUNDOWANY R.P. 1961 PRZEZ WIERNYCH PARAFII MORĄG*. Szyję dzwonu zdobi podwójny ornament w symetryczne wzory geometryczne stylizowane na liść akantu. Rozmiar dzwonu w jego średnicy wynosi 99 cm.

Mniejszy z dzwonów – poświęcony świętemu Józefowi, patronowi parafii – ma dokładnie takie same zdobienia podwójnego ornamentu. Zawieszono go na stanowisku po stronie południowej. W centralnej części dzwonu umieszczono wizerunek świętego Józefa z Dzieciątkiem Jezus i lilią w ręku, pod którym widnieje napis: *ŚW. JÓZEFIE, PATRONIE, MIEJ W OPIECE SWEJ NASZĄ PARAFIĘ*. Tył dzwonu kryje inskrypcję: *MORĄG + R.P. 1961 + TYSIĄC LECIE CHRZTV*

POLSKI. Średnica tego dzwonu wynosi 78 cm. Umieszczono je na dużej wysokości w dzwonnicy, a ich majestatyczny dźwięk rozchodzi się po całym mieście.

30. Morąg, kościół Świętych Piotra i Pawła. Największy z dzwonów, o średnicy 116 cm. Fot. Piotr Miśkowicz.

31. Morąg, kościół Świętych Piotra i Pawła. Dzwon o średnicy 99 cm, poświęcony Matce Bożej. Fot. Piotr Miśkowicz.

32. Morąg, kościół Świętych Piotra i Pawła. Dzwon o średnicy 78 cm, poświęcony świętemu Józefowi. Fot. Piotr Miśkowicz.

33. Morąg, kościół Świętych Piotra i Pawła. Dzwon o średnicy 66 cm. Fot. Piotr Miśkowicz.

W obrębie dzwonnicy odnajdziemy jeszcze czwarty dzwon – ufundowany w roku 2015. Zawieszono go we wnęce okiennej dzwonnicy od strony północnej, poza żaluzjami. W tym miejscu wcześniej (co widać na zdjęciach przedwojennych) wisiał podobny dzwon pełniący rolę sygnaturki i poruszany był za pomocą liny, która zwisała na zewnątrz. Mierzy 66 cm w swej średnicy i poświęcony jest czterem postaciom. Odnajdziemy na jego czterech stronach wizerunki papieży: świętego Jana Pawła II, Benedykta XVI, Franciszka oraz świętej Faustyny Kowalskiej. Na dole dzwonu, poniżej linii paciorka, umieszczono napis: *DIVES IN MISERICORDIA * JEZU UFAM TOBIE * PARAFIA ŚW. JÓZEFA, MORĄG, A.D. 2015*.

Parafia Trójcy Przenajświętszej w Morągu jest najmłodszą wspólnotą w morąskim dekanacie. Obok kościoła parafialnego zbudowanego w latach 2004––2016 stanęła dzwonnica, w której znajduje się zespół trzech dzwonów o brzmieniu molowym (g, b, d), wykonanych przez ludwisarnię Janusza Felczyńskiego z Przemyśla. Najmniejszy z dzwonów na przedniej stronie przedstawia logo Wielkiego Jubileuszu Chrześcijaństwa oraz napis: *CHWAŁA OJCU I SYNOWI I DUCHOWI ŚWIĘTEMU*. Tył płaszcza dzwonu zawiera inskrypcję:

> *PARAFIA RZYMSKOKATOLICKA P.W. TRÓJCY PRZENAJŚWIĘTSZEJ W MORĄGU, USTANOWIONA W DNIU WIZYTY OJCA ŚWIĘTEGO JANA PAWŁA II W ELBLĄGU 06 CZERWCA 1999R. UFUNDOWAŁY MNIE OFIARNE SERCA PARAFIAN NA PAMIĄTKĘ WIELKIEGO JUBILEUSZU ROKU 2000.*

Dzwon średni na froncie przedstawia wizerunek świętego Jana Chrzciciela w momencie chrztu Jezusa w Jordanie oraz napis: *BOGU WDZIĘCZNY „JAN"*. Tylna strona dzwonu kryje inskrypcję:

> *GŁOŚ CHWAŁĘ BOGA PRZEZ NASTĘPNE TYSIĄCLECIE. UFUNDOWANY DLA PARAFII P.W. TRÓJCY PRZENAJŚWIĘTSZEJ W MORĄGU W BOŻE NARODZENIE ROKU 2000.*

Dzwon największy, o wadze 700 kilogramów, poświęcono Matce Bożej Gietrzwałdzkiej. Przednia strona odsłania płaskorzeźbę Matki Bożej Gietrzwałdzkiej i podpis: IMIĘ MOJE MARYJA oraz słowa z objawień Matki Bożej: *ŻYCZĘ SOBIE, ABYŚCIE CODZIENNIE ODMAWIALI RÓŻANIEC. NIE SMUĆCIE SIĘ, BO JA ZAWSZE BĘDĘ PRZY WAS*. Tył dzwonu zawiera wizerunek herbu papieża Jana Pawła II i napis:

> *DZWON OFIAROWANY DLA PARAFII P.W. TRÓJCY PRZENAJŚWIĘTSZEJ W MORĄGU W ROKU ŚMIERCI OJCA ŚWIĘTEGO JANA PAWŁA II – POLAKA, WIELKIEGO CZCICIELA NAJŚWIĘTSZEJ MARYI PANNY. WDZIĘCZNY ZA OPIEKĘ MATKI BOŻEJ GIETRZWAŁDZKIEJ – FUNDATOR. A.D. 2005.*

Wszystkie dzwony mają płaszcz w kolorze czarnym ze złotym wieńcem od linii paciorka do krawędzi dolnej. Szyje dzwonów ozdabia ten sam wzór z motywem floralnym oraz logo wykonawcy dzwonów.

W greckokatolickiej parafii świętego Jerzego w Morągu, która dysponuje nową świątynią z początku XXI wieku, w wolno stojącej murowanej dzwonnicy ufundowano zespół trzech dzwonów wykonanych w ludwisarni Jana Felczyńskiego z Przemyśla w roku 2004. Wszystkie dzwony mają czarny płaszcz oraz ornamentykę i inskrypcje w kolorze złotym. Na szyi wszystkich dzwonów

umieszczono jednakowy napis, będący podpisem wykonawcy: *ME FECIT JOANNES FELCZYŃSKI CAPMANARUM FUSOR IN PREMISLIA A.D. 1808–2004* [Wykonał mnie Jan Felczyński odlewnik dzwonów w Przemyślu Roku Pańskiego 1808––2004]. Rok 1808 odnosi się do powstania zakładu ludwisarskiego, zaś 2004 to rok odlewu i fundacji dzwonów.

Dzwon wiszący z lewej strony dzwonnicy poświęcono Matce Bożej. Ma na dole i u góry pasy ornamentów w postaci floralnych trójkątów ułożonych symetrycznie. Na przedniej stronie umieszczono ikonę Bogurodzicy, a pod nią napis: *Вислухай нас Боже Спасилелю наш і помилул нас. Цей дзвін пожертвовани родинам з Америкі Петром та Оленою Лемехами, Богданом та Барбарою Лемеха Денсон та Богумилою / Лемеха / Френд Мироном та Брендою Лемеха.* [Wysłuchaj nas, Boże, Zbawicielu nasz, i zmiłuj się nad nami. Ten dzwon ofiarowały rodziny z Ameryki Piotr i Helena Lemecha, Bogdan oraz Barbara Lemecha Denis oraz Bogumiła (z d. Lemecha) Friend Miron oraz Brenda Lemecha]. Tylna część płaszcza tego dzwonu kryje ikonę świętego Piotra oraz podpis: *Слава Тобі Боже наш, Слава Тобі* [Chwała Tobie, Boże nasz, chwała Tobie]. *Parafia Greckokatolicka Bizantyjsko-Ukraińska pw. św. Jerzego w Morągu*.

Drugi dzwon – największy, mierzący 82 cm średnicy, zawieszony jest na środku dzwonnicy i poświęcono go świętemu Jerzemu (patronowi parafii). Dzwon okala bardzo bogata ornamentyka z motywem roślinnym. Z przodu umieszczono wizerunek świętego Jerzego na koniu, poskramiającego smoka i napis: *св. Юрій* [św. Jerzy]. Z tyłu dzwonu odnajdziemy inskrypcję: *На Славу Божу, для Церкви св. Юра в Морангу Жертвували Анна і Володислав Куртяк Року Божого 27.06.2004.* [Na chwałę Bożą, dla Cerkwi św. Jerzego w Morągu Ofiarodawcy Anna i Władysław Kurtiak, A.D. 27.06.2004].

Trzeci dzwon, po prawej stronie dzwonnicy, poświęcono Trójcy Świętej. Na przedniej części płaszcza umieszczono ikonę Trójcy Świętej stylizowaną na XV-wiecznym dziele Andrieja Rublowa. Floralne elementy ornamentyki okalają dzwon tak w górnej, jak i w dolnej części. Pod ikoną zamieszczono napis: *Слава Отцю і Сину і Святому Духові В дар Єдности віри Мешканці Моронга та околишним місцевостіям Грекокатолицької Парафії св. Юра Переможція У Морангу* [Chwała Ojcu i Synowi i Duchowi Świętemu, W darze Jedności wiary Mieszkańcy Morąga oraz okolicznych miejscowości Greckokatolickiej Parafii św. Jerzego Zwycięzcy w Morągu]. Z tyłu dzwonu jest postać świętego Pawła i podpis: *Св. Павло* [św. Paweł].

Parafia Podwyższenia Krzyża Świętego w Słoneczniku dysponuje dwoma dzwonami zawieszonymi w wolno stojącej drewnianej dzwonnicy tuż obok kościoła parafialnego Podwyższenia Krzyża Świętego, zbudowanego w 1735

34. Słonecznik, kościół Podwyższenia Krzyża Świętego. Fot. Piotr Miśkowicz.

roku. Dzwon zawieszony po lewej stronie dzwonnicy nie ma żadnych inskrypcji na płaszczu. Wykonano go jest z żeliwa, mierzy 67 cm średnicy, jego bicie wydaje dźwięk fis.

35. Słonecznik, kościół Podwyższenia Krzyża Świętego, dzwonnica przy kościele, z dwoma dzwonami. Fot. Piotr Miśkowicz.

36. Słonecznik, kościół Podwyższenia Krzyża Świętego. Dzwon o średnicy 67 cm wiszący w dzwonnicy. Fot. Piotr Miśkowicz.

37. Słonecznik, kościół Podwyższenia Krzyża Świętego. Dzwon ośrednicy 73 cm wiszący w dzwonnicy. Fot. Piotr Miśkowicz.

O wiele ciekawszy jest dzwon umieszczony po prawej stronie dzwonnicy, odlany ze spiżu, mierzący w swej średnicy 73 cm. Umieszczono na nim inskrypcję w języku łacińskim: O *REX GLORIE – VENI CUM PACE!* [O Królu chwały – przyjdź z pokojem!]. Inskrypcja jest niezmiernie trudna do odczytania, gdyż zapisano ją gotycką minuskułą. Ten rodzaj pisma pojawia się w Prusach Książęcych w połowie XIV wieku. Początkowo stosowany jest jednak wyłącznie w inskrypcjach pisanych w językach narodowych. Gdy chodził o język łaciński – używano wówczas majuskuły gotyckiej. Z czasem jednak przejęły go również teksty łacińskie. Przy stosowaniu pisma gotyckiego doskonalono technikę epigraficzną, przechodząc od polichromii i naczyń liturgicznych, które zdobio-

no najwcześniej, aż do liter wyrytych w kamieniu i spiżu, co było późniejszym efektem użytej technologii, narzędzi i materiału. Od końca XVI wieku w kręgach kultury niemieckiej pismo gotyckie przechodzi w neogotyk, który stosowano aż do 1941 roku, kiedy został zakazany przez samego Adolfa Hitlera. Należy jednak zwrócić uwagę na różnice minuskułowego pisma gotyckiego i neogotyckiego. Przykładem może być litera „i": w gotyku nie ma nad nią kropki, a w neogotyku kropka nad literą już się pojawia.
Biorąc pod uwagę charakterystyczną dla gotyku w całej Europie treść tekstu inskrypcji oraz fakt, iż w wyrazach *GLORIE* i *VENI* litery „i" nie zwieńcza kropka, co każe sklasyfikować epigrafikę dzwonu jako późnogotycką minuskułę, należy określić czas powstania dzwonu na wiek XVI. Taka teza klasyfikuje dzwon ze Słonecznika jako najstarszy w całym dekanacie morąskim.

Należy w tym miejscu wskazać, iż w wyrazie: Glorie występuje błąd deklinacyjny, ponieważ w dopełniaczu słowa Gloria winna zostać użyta forma: *Gloriae*. Autorzy jednak zachowują oryginalną pisownię.

Parafia Matki Bożej Miłosierdzia w Strużynie posiada tylko jedną świątynię pod tym samym wezwaniem, zbudowaną w latach 1757–1764, a w niej na wieży umieszczone są dwa dzwony, ufundowane jako zespół w 1922 roku. Wykonawcą jest firma URLICH&WEULE APOLDA-BOCKENEM. Firma ta powstała w roku 1917 w ramach współpracy właściciela giserni Heinricha Ulricha z Apoldy i Friedricha Weule z Dillsurga koło Bockenem. Firma zaczęła odlewać dzwony z żeliwa chlorowanego zamiast brązu. Pierwsza wojna światowa przyczyniła się do utraty dzwonów z brązu w całych Niemczech. Traktowano je jako tak zwane datki metalowe do przetopienia na cele militarne. Po wojnie ruszyło masowe odlewanie „dzwonów zastępczych", tańszych i bardziej opłacalnych. Nie dorównywały jakością dzwonom z brązu, ale ich produkcja była tańsza.

38. Strużyna, kościół Matki Bożej Miłosierdzia.
Fot. Piotr Miśkowicz.

38. Strużyna, kościół Matki Bożej Miłosierdzia, dwa dzwony o średnicach 126 cm i 86 cm. Fot. Piotr Miśkowicz.

Imponujące rozmiary ma duży dzwon, mierzy 126 cm średnicy. Tył jego płaszcza oznakowany jest logo firmy ludwisarskiej z niemieckiej Turyngii, zaś z przodu odnajdziemy inskrypcję: *EHRE SEI GOTT IN DER HOEHE UND FRIEDE AUF ERDEN UND DEN MENSCHEN EIN WOHLGEFALLEN!* [Chwała Bogu na wysokości, a na ziemi pokój ludziom dobrej woli!]. Tekst pochodzi z Ewangelii według świętego Łukasza 2,14 i przekazuje słowa, którymi zastępy anielskie wielbiły Boga, oznajmiając pasterzom narodzenie Zbawiciela.

Drugi dzwon, mierzący 86 cm średnicy, identycznie oznakowany jest z tyłu, zaś przód zawiera następujący tekst: *LASSET DIE KINDLEIN ZU MIR KOMMEN* [Pozwólcie dzieciom przychodzić do mnie]. To kolejny fragment Ewangelii według świętego Marka 10,14 opisujący Jezusa błogosławiącego dzieci. Szyje obydwu dzwonów ozdabia szlaczek z motywem kwiatowym, a na przedzie widnieje rok wykonania: 1922. Dzwony wykonane są z żeliwa.

Ciekawostką może być informacja, iż w wieży kościoła w Strużynie przygotowano konstrukcję do powieszenia trzech dzwonów. Obok wiszących dwóch dzwonów pozostało jedno puste miejsce, na którym wisi tylko jarzmo – bez dzwonu, a belki konstrukcji w tym miejscu noszą ślady smarów, którymi pokrywano łożyska poruszające jarzmem. Jest to dowód, iż kiedyś wisiał tu trzeci dzwon.

W parafii Matki Bożej Częstochowskiej w Wilamowie przy dwóch świątyniach znajdują się dzwonnice wolno stojące, a w nich cztery dzwony. W Wilamowie, przy kościele parafialnym Matki Boskiej Częstochowskiej, pochodzącym z lat 1754–1755, w dzwonnicy o konstrukcji stalowej, zawieszono dwa dzwony: większy o średnicy 62 cm i mniejszy (sygnaturka) o średnicy 32 cm. Obydwa poruszane są siłą ludzkich mięśni. Niestety nie przedstawiają one żadnej wartości historycznej. Nie umieszczono na nich jakiejkolwiek inskrypcji, dekoracji, daty odlewu czy nazwy ludwisarni. Można domniemywać, że są

40. Wilamowo, kościół Matki Boskiej Częstochowskiej. Fot. Piotr Miśkowicz.

41. Wilamowo, dzwonnica o konstrukcji stalowej stojąca przy kościele Matki Boskiej Częstochowskiej. Fot. Piotr Miśkowicz.

42. Wilamowo, dzwon o średnicy 32 cm wiszący w dzwonnicy stojącej przy kościele Matki Boskiej Częstochowskiej. Fot. Piotr Miśkowicz.

43. Wilamowo, dzwon o średnicy 62 cm wiszący w dzwonnicy stojącej przy kościele Matki Boskiej Częstochowskiej. Fot. Piotr Miśkowicz.

to dzwony niesakralne. Z przekazów starszych parafian wywodzić należy, iż duży, przedwojenny dzwon wiszący jeszcze w latach 70. XX wieku w dzwonnicy ponad kościołem sprzedał ówczesny proboszcz, aby pozyskać środki finansowe „na inne cele".

Kaplica filialna Matki Bożej Królowej Pokoju w Dobrocinie jest obiektem nowym, przy którym posadowiono murowaną dzwonnicę. W niej odnajdziemy również dwa dzwony. Większy, odlany w roku 2000 przez ludwisarnię Felczyńskich z Przemyśla, mierzy 78 cm średnicy. Czasza dzwonu jest czarna ze złotymi zdobieniami i napisami. Umieszczono na niej trzy postacie: Matkę Bożą Królową Pokoju, błogosławioną Karolinę Kózkównę oraz papieża Jana Pawła II

44. Dobrocin, kaplica Matki Bożej Królowej Pokoju.
Fot. Piotr Miśkowicz.

45. Dobrocin, dzwon o średnicy 78 cm wiszący w dzwonnicy obok kaplicy Matki Bożej Królowej Pokoju.
Fot. Piotr Miśkowicz.

46. Dobrocin, dzwon o średnicy 52 cm wiszący w dzwonnicy obok kaplicy Matki Bożej Królowej Pokoju.
Fot. Piotr Miśkowicz.

(dzisiaj już świętego, wówczas jeszcze zasiadającego w Stolicy Piotrowej). Inskrypcje na dzwonie głoszą: od przodu – *BOGA RODZICO, MATKO POKOJU, WYPRASZAJ NAM POKÓJ I ZBAWIENIE*, od tyłu – *MATCE POKOJU W DOBROCINIE W ROKU 2000 SERCA, DUSZE, DZWON OFIARUJĄ WDZIĘCZNI PARAFIANIE*. Na zwieńczeniu dzwonu (tak zwanej szyi) widnieje podpis wykonawcy: *ME FECIT JOANNES FELCZYŃSKI CAPMANARUM FUSOR IN PREMISLIA A.D. 1808–2000* [Wykonał mnie Jan Felczyński, odlewnik dzwonów w Przemyślu Roku Pańskiego 1808–2000]. Rok 1808 odnosi się do powstania pracowni ludwisarskiej, zaś rok 2000 to czas powstania dzwonu. Ponadto dzwon okala bogata ornamentyka motywu roślinnego.

Drugi, mniejszy, spiżowy, o średnicy 52 cm, to dawny dzwon pałacowy. Widnieje na nim data odlewu: 1847. To rok, w którym zakończono remont pałacu w Dobrocinie, przekształcając go z barkowego w neorenesansowy, dobudowując wówczas doń dwie wieżyczki. To w jednej z nich wisiał ów dzwon, którego dźwięk wzywał mieszkańców do pracy w folwarku. Na czaszy dzwonu widnieje również napis: *BESTENDORF*, który jest dawną niemiecką nazwą Dobrocina. W momencie transformacji ustrojowej w 1990 roku, kiedy Pomocnicze Gospodarstwo Rolne przy Szkole Rolniczej w Dobrocinie władające wówczas pałacem było likwidowane, zapobiegliwi parafianie zabrali dzwon pałacowy i schowali go przed kręcącymi się wokół niego „amatorami staroci". Po wybudowaniu dzwonnicy przy kaplicy w Dobrocinie zawieszono go w parze razem z nowym dużym dzwonem, w ten sposób łącząc to, co dawne, historyczne, z tym, co nowe.

Tabela zbiorcza:

Parafia	Kościół	Średnica dzwonu [cm]	Waga dzwonu [kg]	Ton dzwonu	Materiał wykonania	Inskrypcja
Przemienienia Pańskiego w Chojniku	Przemienienia Pańskiego w Chojniku	46	50	cis/3	żeliwo	+
		80	320	dis/2	żeliwo	+
		95	600	c/2	żeliwo	+
	Najświętszego Serca Pana Jezusa w Sambrodzie	64	150	e/2	spiż	+
Chrystusa Króla w Jarnołtowie	Chrystusa Króla w Jarnołtowie	67	150	fis/2	żeliwo	+
		84	350	d/2	żeliwo	+
Matki Boskiej Szkaplerznej w Kalniku	Matki Boskiej Szkaplerznej w Kalniku	43	40	gis/2	spiż	+
		65	150	d/2	spiż	+
		68	150	f/2	żeliwo	+
	Chrystusa Króla w Kwitajnach	78	300	h/1	spiż	+
Podwyższenia Krzyża Świętego w Małdytach	Podwyższenia Krzyża Świętego w Małdytach	101	700	h/1	żeliwo	+
	Świętych Piotra i Pawła w Zajezierzu	25	20	cis/3	spiż	—
		84	350	cis/2	żeliwo	+
Błogosławionego Michała Kozala w Morągu	Świętego Wojciecha w Łącznie	26	20	cis/3	spiż	—
Świętego Józefa w Morągu	Świętych Piotra i Pawła w Morągu	66	190	dis/2	brąz	+
		78	300	c/2	spiż	+
		99	680	g/1	spiż	+
		116	950	f/1	spiż	+
Trójcy Przenajświętszej w Morągu	Trójcy Przenajświętszej w Morągu	90	700	g/1	brąz	+
		82	420	b/1	brąz	+
		74	220	d/2	brąz	+
Podwyższenia Krzyża Świętego w Słoneczniku	Podwyższenia Krzyża Świętego w Słoneczniku	67	150	fis/2	żeliwo	—
		73	260	cis/2	spiż	+
Matki Bożej Miłosierdzia w Strużynie	Matki Bożej Miłosierdzia w Strużynie	86	380	d/2	żeliwo	+
		126	850	g/1	żeliwo	+
Matki Boskiej Częstochowskiej w Wilamowie	Matki Boskiej Częstochowskiej w Wilamowie	32	25	c/3	spiż	—
		62	100	f/2	spiż	—
	Matki Bożej Królowej Pokoju w Dobrocinie	52	70	h/2	spiż	+
		78	260	cis/2	brąz	+
Greckokatolicka Parafia Świętego Jerzego w Morągu	Świętego Jerzego w Morągu	74	220	d/2	brąz	+
		78	290	c/2	brąz	+
		82	420	b/1	brąz	+

ks. Jarosław Janowicz, ks. Piotr Miśkowicz
tłumaczenia tekstów niemieckich: ks. Roman Thiel

Ks. **Jarosław Janowicz**, *proboszcz parafii Chrystusa Króla w Jarnołtowie, mgr teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie (2002), dr nauk prawnych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie (2019), inspirator procesu rewitalizacji gotyckiego kościoła parafialnego w Jarnołtowie, pomysłodawca utworzenia zespołu parkowego „Zakątek Immanuela Kanta" upamiętniającego przeszło 3-letni pobyt filozofa w Jarnołtowie w charakterze nauczyciela domowego.*

Ks. **Piotr Miśkowicz**, *proboszcz parafii Matki Boskiej Szkaplerznej w Kalniku, mgr teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie (2003), gorliwy restaurator zabytkowych świątyń w Kwitajnach i Kalniku, laureat ogólnopolskiego konkursu „Zabytek Zadbany" w 2016 roku, zdobywca wielu nagród o charakterze lokalnym za troskę o zachowanie dziedzictwa materialnego Warmii i Mazur.*